

فرم الف - متن کرسی ترویجی:

۲- عنوان کرسی:

عنوان فارسی: حق آموزش زنان در چارچوب حکمرانی مطلوب اسلامی
عنوان انگلیسی: The right to education of women in the framework of Islamic governance
عنوان عربی: حق المرأة في التعليم في إطار الحكم الإسلامي

۳- متن کرسی ترویجی: (آن دسته از ارائه دهندگان کرسی ترویجی یا دانشگاه یا موسسه‌ای که کرسی در آن برگزار می‌شود به

زبان غیرفارسی هستند، می‌توانند متن کرسی را به زبان اصلی ارائه دهند)

۱-۳ شرح موضوع: بطور دقیق و علمی شرح داده شود

حق آموزش یکی از حقوق بنیادین بشر است که تأثیر مستقیمی بر توسعه فردی و اجتماعی دارد. زنان، به‌عنوان نیمی از جامعه و نقش‌آفرینان کلیدی در تربیت و پرورش نسل‌های آینده، نیازمند دسترسی به آموزش با کیفیت و برابر هستند. در نظام جمهوری اسلامی ایران، تحقق این حق باید در چارچوب اصول حکمرانی مطلوب اسلامی صورت گیرد، به‌گونه‌ای که ضمن رعایت موازین شرعی و دینی، الزامات قانونی و تعهدات بین‌المللی نیز مدنظر قرار گیرد. حکمرانی مطلوب اسلامی به معنای تأمین نیازهای جامعه در چارچوب عدالت، کرامت انسانی و ارزش‌های اسلامی است. در این راستا، دولت‌ها موظف به ایجاد بسترهای مناسب برای آموزش زنان هستند که نه تنها از تبعیض‌های جنسیتی جلوگیری شود، بلکه نیازها و اقتضائات خاص زنان نیز مورد توجه قرار گیرد. از این رو، تمرکز صرف بر برابری جنسیتی کافی نبوده و توجه به حمایت‌ها و مداخلات دولتی در جهت تحقق این حق، ضرورتی انکارناپذیر است.

حق آموزش و تحصیل زنان از جمله حقوق بنیادین بشری است که در اسناد متعدد بین‌المللی بدان اشاره شده است و جزو وظایف دولت‌ها نسبت به اتباع خود به شمار می‌رود. اکثر دولت‌ها با توجه به اسناد بین‌المللی در زمینه حق همگان بر آموزش به این مهم متعهد شده‌اند و خود را در معرض مسئولیت‌های ناشی از نقض این حق قرار دادند. در این رابطه علاوه بر اسناد مهم حقوق بشر بین‌المللی نظیر اعلامیه جهانی حقوق بشر و میثاقین که به طور عام و کلی بر حق آموزش همه افراد اعم از زن و مرد اشاره دارد، در چهل و یکمین نشست سال ۱۹۹۷، کمیسیون‌های سازمان ملل درمورد حقوق زنان توصیه نموده‌اند که برای دستیابی سریع‌تر و بهتر زنان به حق آموزش و پرورش اقدامات اساسی در تمام برنامه‌ریزی‌های آموزشی صورت پذیرد. در چهارمین کنفرانس جهانی زن که سال ۱۹۹۵ در پکن برگزار شد، ضرورت تضمین دسترسی کامل و برابر زنان به حق تحصیل و آموزش به عنوان یکی از ۱۲ موضوعات نگران‌کننده که اقدام فوری دولت‌ها و جامعه بین‌المللی را طلب می‌کند تبیین شده

است. کمیسیون سازمان ملل ویژه موقعیت زنان در چهل و یکمین همایش خود در سال ۱۹۹۷، توصیه کرد اقدامات بیشتری در راستای بهبود دسترسی زنان به تحصیل از جمله مورد توجه قرار دادن چشم انداز جنسیتی در تمامی سیاستها و برنامه‌ها در بخش تحصیل، آموزش و بازار کار، خواستار تحقیق و پژوهش بیشتر در زمینه‌ی روندهای حق اشتغال، حق کسب درآمد و حق داشتن فرصت‌های آتی برای اشتغال صورت پذیرد.

با این همه زنان عهده دار نقش‌های متعددی از جمله همسری و مادری هستند که می‌تواند در زمینه‌های گوناگون همچون فرهنگ، آموزش و پرورش، بهداشت، حفاظت از محیط زیست، کاهش میزان جمعیت، افزایش تولید و به دنبال آن بهبود وضعیت اقتصادی، دستاوردهای مثبت و سازنده‌ای بر جای گذاشته و در از بین بردن فقر و حل مشکلات اجتماعی بسیار مؤثر باشد. بنابراین به منظور دستیابی به توسعه پایدار باید وضعیت و امکانات زنان را در خانواده مورد توجه قرار داد و زمینه‌های بهبود جایگاه آنها را فراهم کرد. با این حال هنوز هم به رغم اهمیت و تأثیر بسزای نقش زنان در توسعه انسانی، آنها نتوانسته‌اند تمام حقوق خود را به دست آورده و از امکانات لازم برخوردار شوند، چنان‌که زنان اکنون، در بسیاری نقاط جهان از تبعیضات فراوان رنج می‌برند و بازتاب تبعیضات در حل نشدن مسائل اجتماعی نمود یافته است. تأکید بر تنوع و تعدد مسائل و موضوعات نشان می‌دهد که نقش آموزشی زنان در خانواده بسیار عمیق‌تر از باوری است که در عموم موارد به آن اشاره می‌شود. به علاوه این رسالت همواره رو به گسترش است و با پدید آمدن مسائل جدید، نقش آموزشی پرمسئولیت‌تری بر عهده مادران گذاشته می‌شود (سجادوند، ۱۳۸۵: ۶۶). اگر زنان ما از آگاهی‌های لازم در مسائل فرهنگی، اجتماعی و حتی اقتصادی برخوردار نباشند، قادر به ادای درست نقش آموزشی خود نخواهند بود. از سوی دیگر، رفتاری که جامعه با زنان و مادران دارد و میزان دستیابی آنها به کرامت و جایگاه انسانی، تأثیر مستقیم بر نسل‌های آینده خواهد داشت. (مسعودیان، ۱۳۹۵: ۱۸) دستیابی بر حق آموزش زنان در چارچوب نظام حقوقی و در ارتباط با سایر حقوق فردی و اجتماعی آنان نیازمند فهم صحیح ماهیت این حق و تعهدات دولت در فراهم آوردن امکانات و بستر لازم است که بر پایه نیازها و شرایط جنسیتی آنان شکل گرفته است. این شرایط و اقتضائات در نظام حقوقی ایران به دلیل ماهیت دینی اهمیت و ابعاد دیگری نیز به خود گرفته است که در این کرسی در صدد پرداختن به آن هستیم. فرضیه مورد نظر این است که جمهوری اسلامی ایران در مسیر تدوین قوانین مورد نیاز احقاق حق بر آموزش زنان اهتمام ویژه‌ای نموده و با تدوین قوانین متعدد داخلی موجب استیفای این حق در سطح قابل قبولی شده است به طوری که توانسته شاخصه سواد آموزی زنان را در مقطع ابتدایی به ۹۹ درصد برساند. (محمدی، ۱۴۰۲)

برنامه ریزی و اقدامات متناسب دولت با توجه به چارچوب نظام حقوقی و نیازها و مصالح جامعه باید صورت پذیرد به گونه‌ای

که در عین دستیابی بدون تبعیض به امکانات آموزشی برای زنان، آموزشهای لازم برای حل مسائل جامعه و توانمندسازی ایشان از طریق راهبردهای عملی و سیاستهای کارآمد در نظام آموزشی بر پایه اسناد بالادستی و قوانین مربوطه انجام پذیرد.

۲-۳ سوابق دانشی: تاریخچه موضوع و سوابق نظری و دانشی موجود در این زمینه چیست و جایگاه موضوع حاضر کجاست؟ در رابطه با این مسئله تاکنون آثار و منابعی به رشته تحریر درآمده است. محمدی و همکاران (۱۴۰۲) در پژوهشی تحت عنوان «حق تحصیل زنان در قوانین و مقررات از منظر حقوق عمومی» میزان بهره مندی زنان در هر کشور را از شاخصه های توسعه یافتگی آن کشور در نظر گرفته و براین باورند که زنان در جامعه همانند مردان از حق آموزش رایگان برخوردارند. از این رو با لحاظ حاکمیتی بودن مساله آموزش و تربیت نسل، بر دولت ها به عنوان متکفلان اصلی مصالح عمومی کشوری لازم است تا با تلاش در جهت ایجاد مساوات میان زنان و مردان و با تدوین قوانین جامع و مانع موجبات حصول حق بر آموزش زنان را فراهم سازند. علی بخش زاده و همکاران (۱۴۰۱) نیز در پژوهشی تحت عنوان «بررسی حق آموزش زنان در فقه و حقوق ایران و سند ۲۰۳۰ یونسکو» انجام دادند و به این نتیجه رسیدند که با تبیین نگرش فقه اسلامی، قوانین حاکم در ایران و رکن دوم از هدف پنجم سند ۲۰۳۰، که از مهمترین اهداف جزئی توانمند سازی همه زنان و دختران، می باشد؛ که حق آموزش و تحصیل و برخورداری از فرصتهای برابر (تساوی جنسیتی و توانمندسازی همه زنان و دختران) را برای آنان در نظر داشته است، می توان به این مهم دست یافت. سلگی و کریمی (۱۳۹۸) پژوهشی تحت عنوان «سند آموزش ۲۰۳۰ جمهوری اسلامی ایران و حق آموزش زنان» انجام دادند به تمایزات حق آموزش زنان در سند آموزش ۲۰۳۰ و جمهوری اسلامی ایران و اسناد داخلی پرداخته اند.

۳-۳ موارد نوآوری: ضمن بیان دانش موجود، نوآوری کرسی ترویجی بطور واضح و روشن بیان شود با توجه به پژوهش های صورت گرفته هرچند نکات مثبتی در بحث حق آموزش زنان مطرح شده اما مشخص نیست ارتباط حق آموزش زنان با برخی از ارزشهای دینی و اسناد بالادستی چگونه خواهد بود. از این رو تحلیل ماهیت حق آموزش زنان از بعد تعهدات دولت و مبانی دینی و قانون اساسی و ارتباط آن با دیگر حقوق انسانی موضوعی است که در آثار قبل بدان پرداخته نشده است و ابعاد جدید و نو در این کرسی میباید

۴-۳ فرایند: فرایندی که در آن محتوای علمی حاصل شده است، شرح داده شود.

در این کرسی ابتدا به ماهیت حق آموزش زنان به عنوان حقی طبیعی و دینی اشاره می شود. در آموزه های اسلامی، دانش طلبی نه تنها یک حق بلکه وظیفه است که بر تمامی افراد جامعه، از جمله زنان و مردان، مقرر شده است. احادیثی مانند «طلب العلم فریضة

علی کل مسلم و مسلمة» (مجلسی، ج ۶۷، ۶۸)، نشانگر تأکید اسلام بر اهمیت آموزش برای همه افراد جامعه، فارغ از جنسیت، می باشد. البته باید توجه داشت که مراد از حق یکسان در تعلیم و آموزش، این نیست که حتماً نوع آموزش و اهداف آن نیز در همه ی موارد، برای زن و مرد یکسان باشد. در این مورد نیز باید بر اساس ویژگی های روحی و جسمی زن و مرد، نوع آموزش و هدف آن تعیین شود و تنها در این صورت است که حقوق طبیعی و فطری آن ها رعایت می شود

سپس به بررسی حق آموزش زنان در چارچوب اسناد بین المللی حقوق بشر پرداخته می شود. با وجود اسناد متعدد بین المللی در حمایت از حق آموزش برای زنان هنوز چالش های جدی فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و نیز فقدان زیرساخت های مناسب آموزشی در بسیاری از کشورها وجود دارد. در مناطق جنگ زده یا تحت سلطه گروه های افراطی (مانند افغانستان، نیجریه)، دختران با محرومیت برای ادامه تحصیل مواجه هستند.

نوع تعهدات دولتها در احترام، حمایت و اقدام به حق آموزش زنان موضوع دیگری است که در این نشست مورد بحث قرار خواهد گرفت. و در نهایت الزامات حق آموزش زنان در چارچوب حکمرانی مطلوب اسلامی از منظر قانون اساسی، سیاست های کلی نظام و قوانین و مقررات مربوطه بررسی خواهد شد.

نتیجه این که از مجموع مدارک و منابع استنباط می شود که حق آموزش، نه تنها جنسیت پذیر نیست، بلکه هم در مورد زنان و هم مردان سفارشات دینی فراوانی در باب اکتساب علم وجود دارد. تعلم برخی از علوم در دین اسلام، مانند احکام و مسائل شرعی و مسائل مورد نیاز جامعه زنان، واجب است. برخی دیگر از علوم نیز اگرچه اکتساب آن بر زن واجب نیست، اما یادگیری آن به زنان سفارش شده است. حق آموزش زنان در جمهوری اسلامی ایران در قوانین اساسی و عادی کشور به رسمیت شناخته شده و دولت از طریق برنامه های مختلف سعی در تحقق این حق داشته است. در حالی که پیشرفت های قابل توجهی در زمینه آموزش زنان به دست آمده است، چالش ها و موانع فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی همچنان نیاز به توجه و سیاست گذاری های بیشتر دارند. تلاش های مستمر برای رفع این موانع و بهبود دسترسی زنان به آموزش در همه سطوح، می تواند نقش کلیدی در توانمندسازی زنان و توسعه اجتماعی کشور ایفا کند. حق آموزش زنان از مقوله هایی است که تاثیر جدی بر روابط خانوادگی و اجتماعی داشته و از این رو باید با توجه به حقوق خانوادگی و مقتضیات اجتماعی مدیریت لازم صورت پذیرد. رعایت الزامات خانوادگی و اجتماعی لزوماً به معنای محدود کردن فرصت تحصیل و آموزش برای زنان نیست چرا که نادیده انگاشتن حق تحصیل از بین بردن فرصت رشد و شکوفایی افراد است و عواقب جبران ناپذیری به بار خواهد آورد اما ضرورت ایجاد محیط سالم، از بین بردن زمینه های آسیب زا،

کاهش طول دوران تحصیل و حمایت از مادران در دوران تحصیل و هدایت و ارشاد بانوان به رشته های اولویت دار و مورد نیاز میتواند به تامین حق آموزش در کنار حفظ و استحکام نظام خانواده کمک به سزایی داشته باشد.

۴-۵ منابع: فهرست منابعی که در متن ارجاع داده شده است، آورده شود.

۱. استاماتولو، السا، (۱۳۹۲) حق فرهنگی در حقوق بین الملل، ترجمه قاسم زمانی و مناسادات میرزایی، انتشارات خرسندی
۲. امیرخانلو، مبینا (۱۴۰۲)، «حق زن بر آموزش از منظر دیدگاههای متفاوت فقهی، حقوق ایران و اسناد بین المللی»، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته فقه و مبانی حقوق، دانشگاه شهید مدنی آذربایجان
۳. بخش زاده، علی، و همکاران (۱۴۰۱) «بررسی حق آموزش زنان در فقه و حقوق ایران و سند ۲۰۳۰ یونسکو»، نشریه فقه و تاریخ تمدن، دوره ۸، شماره ۱.
۴. جوادی آملی، عبدالله (۱۳۸۳)، زن در آئینه جمال و جلال، نشر اسرا.
۵. حلوانی، حسین بن محمد، نزهة الناظر و تنبيه الخاطر، قم، مدرسه الإمام المهدی (عج)، چاپ اول، ۱۴۰۸ ق.
۶. خمینی، روح الله، (۱۳۹۲) استفتائات امام خمینی (س) (جلد دهم) تحقیق و نشر مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام.
۷. دیلمی، حسن بن محمد، أعلام الدین فی صفات المؤمنین، قم، مؤسسه آل البیت (ع)، چاپ اول، ۱۴۰۸ ق.
۸. ذاکریان، مهدی (۱۳۹۱)، جهانی شدن و جهانشمولی حقوق بشر، مرکز مطالعات حقوق بشر، تهران، چاپ دوم، انتشارات دانشگاه تهران.
۹. رفیعی، محمد تقی، دباغی، مجید (۱۳۹۳)، جهانی شدن و حقوق زنان؛ فرصت ها و چالش ها، فصلنامه مطالعات راهبردی جهانی شدن، سال پنجم، شماره چهاردهم.
۱۰. زارعی هدک، محمد، حقوق بشر توسعه پایدار، چاپ دوم، تهران، انتشارات کتاب آوا، ۱۳۹۳.
۱۱. سلگی، مریم؛ کریمی، سوده (۱۳۹۸) «سند آموزش ۲۰۳۰ جمهوری اسلامی ایران و حق آموزش زنان»، فصلنامه فرهنگی تربیتی زنان و خانواده، ۱۴ (۴۸)، ۷-۳۷.
۱۲. عظیم زاده اردبیلی، فائزه، خسروی، لیلا (۱۳۸۸)، مطالعه تطبیقی حقوق زنان از منظر اسلام و غرب، انتشارات مرکز امور زنان و خانواده.
۱۳. علاسوند، فریبا (۱۳۹۰) زن در اسلام، دفتر مطالعات و تحقیقات زنان، قم مرکز مدیریت حوزه های علمیه خاوران.
۱۴. فضایی، مصطفی (۱۳۸۷)، دادرسی عادلانه محاکمات کیفری بین المللی، تهران، انتشارات شهردانش.

۱۵. قاری سید فاطمی، سید محمد (۱۳۸۹)، حقوق بشر در جهان معاصر، دفتر یکم: درآمدی بر مباحث نظری، مفاهیم، مبانی قلمرو و منابع، تهران، موسسه مطالعات و پژوهش های حقوقی شهر دانش.
۱۶. قاری سید فاطمی، سید محمد (۱۳۸۱)، «نظریات اخلاقی در آیینه حقوق»، نامه ی مفید، شماره ۲۹.
۱۷. کریون، متیو سی. آر. (۱۳۸۶)، چشم اندازی به توسعه میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، ترجمه حبیبی مجنده، محمد، قم، دانشگاه مفید.
۱۸. گرجی، ابوالقاسم (۱۳۸۸)، مقالات حقوقی، جلد اول، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ سوم.
۱۹. گرمودی ثابت، مولود، بخش زاده، علی، ام البنین، انتخابیان (۱۴۰۱) «بررسی حق آموزش زنان در فقه و حقوق ایران و سند ۲۰۲۲ یونسکو»، مجله فقه و تاریخ تمدن، دوره ۸، شماره ۱.
۲۰. مجلسی، محمدباقر (۱۳۶۸)، بحار الأنوار الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار علیهم السلام، دار احیاء التراث العربی، جلد ۶۷.
۲۱. محمدی، هاجر (۱۴۰۲) «حق تحصیل زنان در قوانین و مقررات از منظر حقوق عمومی» پنجمین کنفرانس ملی نوآوری و تحقیق در روانشناسی، حقوق و مدیریت فرهنگی.
۲۲. نیاورانی، صابر (۱۳۸۹) منزلت "حق بر آموزش" در نظام بین المللی حقوق بشر، مجله تحقیقات حقوقی
۲۳. هاشمی، سید محمد (۱۳۹۰)، حقوق بشر و آزادی های اساسی، نشر میزان، چاپ دهم.
۲۴. هرگفهان، بی آر، مقدمه ای بر اصول یادگیری، ترجمه علی اکبر سیف، تهران، نشر دانا، ۱۳۸۷.

۱. UNESCO. (۱۹۶۰). *Convention against Discrimination in Education*. Retrieved from https://www.unesco.org.
۲. UNESCO. (۱۹۶۰). *Recommendation against Discrimination in Education*. Retrieved from https://www.unesco.org.
۳. UNESCO. (۱۹۶۲). *Protocol Instituting a Conciliation and Good Offices Commission to Settle Disputes between States Parties to the Convention against Discrimination in Education*. Retrieved from https://www.unesco.org.
۴. UNESCO. (۱۹۶۶). *Recommendation concerning the Status of Teachers*. Retrieved from https://www.unesco.org.

- ۵ UNESCO. (۱۹۷۴). *Recommendation concerning Education for International Understanding, Co-operation and Peace and Education relating to Human Rights and Fundamental Freedoms*. Retrieved from <https://www.unesco.org>.
- ۶ UNESCO. (۱۹۷۶). *Recommendation on the Development of Adult Education*. Retrieved from <https://www.unesco.org>.
- ۷ UNESCO. (۱۹۸۹). *Convention on Technical and Vocational Education*. Retrieved from <https://www.unesco.org>.
- ۸ UNESCO. (۱۹۹۷). *Recommendation concerning the Status of Higher-Education Teaching Personnel*. Retrieved from <https://www.unesco.org>.
- ۹ UNESCO. (۲۰۰۱). *Revised Recommendation concerning Technical and Vocational Education*. Retrieved from <https://www.unesco.org>.
- ۱۰ United Nations General Assembly. (۱۹۴۸). *Universal Declaration of Human Rights*. Retrieved from <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>.
- ۱۱ United Nations General Assembly. (۱۹۶۶). *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*. Retrieved from <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-economic-social-and-cultural-rights>.
- ۱۲ United Nations General Assembly. (۱۹۷۹). *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women*. Retrieved from <https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw>.